

bland talarna representanter för alla större företag han arbetat i eller med – ett tecken på att de stundom hårda duster som kännetecknat hans tid som entreprenör lades åt sidan då det var dags för ett sista farväl.

Publ ms efter S, Ett Banhusbarns öden och upplevelser intill 72.års ålder då detta skrives (färdigställt 1933–35), kopia i SBL:s arkiv.

Tryckta arbeten (bidrag): Primus och Avance. Ur fabrikör J. V. Svensons levnadsbeskrivning (SSEÅ, 1981, s [99]–112, ill, fotogr). [Utdrag ur S:s minnesanteckningar Ett banhusbarns öden och upplevelser ..., vilka består av ett maskinskrivet manuskript på totalt 102 sidor.]

Källor o litt: G Alexandersson, J V Svensons motorfabrik (Nackaboken 1978); A Boksjö o M Lönnborg, Svenska finanskriser: orsaker, förlopp, åtgärder och konsekvenser (1994); K-G Hildebrand, I omvandlingens tjänst: Svenska handelsbanken 1871–1955 (1971); K Modin, Svenska uppfinnare och industrimän (1947); J-B Schnell, Industrier (Nackaboken 1984/85); dens, Industriminne (2004); Svea orden 200 år (1993). – Art:ar i Aftonbladet 14 febr 1933 o DN 6 nov 1938. – Nokr i SvD 1 nov 1938.

Michael Funke

Swenson, Sven (Svante) Magnus, f 24 feb 1816 i Barkeryd, Jönk, d 13 juni 1896 i Kings, Brooklyn, New York, USA. Föräldrar: rusthållaren o nämndemannen Sven Israelsson o Margareta Andersdotter. Bodbiträde hos handelsman J M Bergman, Eksjö, 31, järnhandelsbiträde o bokhållare i Karlskrona 32, emigrerade till USA 36, handelsresande, anställd vid Baltimore & Ohio Railroad, förman vid plantagen Finckley, Texas, 42, dess ägare 50, gjorde flera rekryteringsresor till Sverige från 47, grundade SMS Ranch 50, county commissioner i Austin, Texas, 52 o 56, bedrev handel med bomull i Monterrey, Mexiko, 63–65, grundade (tills med W Perkins) Perkins Swenson & Co i New Orleans o Swenson Perkins & Co (senare S M Swenson & Sons) i New York 66, bedrev sockerrörsodling i Louisiana, bankir i New York från 66.

G 1) 12 dec 1843 i Fort Bend, Texas, m änkan Jeanette W Long, d nov 1850 (Scott, s 60), tidigare g m läkaren George W Long;

2) 29 sept 1851 i Maury, Tennessee, m Susan Margaret McCready, f 13 mars 1830 i Tennessee, d 25 okt 1906 i Kings, Brooklyn, New York, dotter till snickaren o farmaren Ephraim Washington M o Sarah Margaret Wingfield o kusin till första hus-trun (Svenskarne i Texas, 1, s 167).

Svante Magnus S kan lätt inrangeras bland de personer man vanligen räknar som den svenska Amerikaemigrationens portalfigurer. Hans livsverk överglänsar dessutom med råge dramatiken kring såväl den uppsaliensiske akademikern Gustaf Unonius, ofta kallad ”den svenska emigrationens fader”, och byggmästaren och emigrationsledaren Peter Cassel från Kisa, som sektgrundaren Erik Jansson från Biskopskulla (bd 20). S anlände flera år före de tre andra, han initierade en utvandring större än t o m Erik Janssons till Bishop Hill och han blev den svenska 1800-talsutvandringens störste entreprenör – en veritabel imperiebyggare och därtill Amerikas förmögaste svensk. S:s verksamhet är dessutom förknippad med de svenska emigranternas sydligaste större bosättningsområde, Texas, och i synnerhet trakterna kring delstatens blivande huvudstad Austin. Hans ”Texassmålänningar” är ett av migrationshistoriens bästa exempel på ”the stock effekt”, massrekrytering från en enda bygd och bosättning inom ett avgränsat invandringsområde, i detta fall ett som präglades av för immigranterna främmande natur och klimat – Austin ligger på samma breddgrad som Kairo.

S föddes i byn Lättarp en knapp mil från sockenkyrkan i Barkeryd. Han var ett av fem barn på ett till synes välbärgat hemman, som dock krävde hårt arbete för att hålla nöden borta. Dåliga tider, men kanske också S:s annorlunda personlighet, kan ha legat bakom att han som 13-årig skickades till faderns släktingar i det lilla brukssamhället Älmeshult i Norra Solberga socken. Tillvaron som fosterson övergav S emellertid redan 1831 då han skaffade sig anställning som bodbiträde i Eksjö. Ett år senare hade den driftige S tagit sig till den betydligt större staden Karlskrona och fått arbete i en stor järnhandel, där han avancerade till bokhållare. S:s stora talang för att skaffa sig inflytelserika gynnare skördade redan nu framgångar, särskilt genom bekantskapen

med örlogsstationens kommandant, amiral Carl Reinhold Nordenskiöld (bd 27, s 247), som ett tiotal år tidigare varit befälhavare på fregatten af Chapman, ett av de örlogsfartyg som Karl XIV Johan försökte sälja till den nybildade staten Colombia, men som de amerikanska myndigheterna i kraft av Monroedoktrinen belade med kvarstad. Strandningen i New York medförde för Nordenskiölds del bekantskap med svensk-norske konsuln Severin Lorich (bd 24, s 116).

När S i februari 1836 förverkligade beslutet att pröva lyckan i Amerika skrev Nordenskiöld ett rekommendationsbrev till Lorich. Resan finansierades genom att S fick sin chef järnhandlaren uppdrag att ansvara för en frakt varor som skulle avyttras i New York. Nu blev det inte så eftersom briggen Rhine råkade ut för brand och större delen av lasten förstördes.

Den unge S lät ingen tid förfaras efter landstigningen i New York. Engelska lärde han sig snabbt genom en intensivkurs på en skola i Sing Sing, medan hans beskyddare Lorich ordnade en anställning som liksom i Karlskrona medförde avancemang till bokhållare. S kallade sig ännu vid ankomsten Sven Magnus men tycks snart ha bytt till Svante Magnus. Han flyttade inom kort till Baltimore där han anställdes vid Baltimore and Ohio Railroad (B&O). Ett bättre jobb kunde knappast tänkas i det begynnande järnvägsbyggandets tid och S vann snart ledningens förtroende. Livsavgörande blev uppdraget 1838 att resa till republiken Texas för att undersöka möjligheten att bygga järnvägar där.

S installerade sig i Galveston och började omedelbart söka efter lämpliga affärskontakter som om uppdraget för B&O inte längre existerade. Han skaffade sig istället anställning som handelsresande åt ett varuhus i Columbia. De fyra åren som sådan gav honom grundläggande kunskaper om Texas och dess befolkning.

Sannolikt låg sådana erfarenheter bakom samarbetet från 1842 med läkaren och entreprenören George W Long på bomullsplantagen Finckley nära Richmond. S anställdes här som förman över närmare 500 acres bomullsodlingar med slavar som arbetskraft. Long hade sökt sig till Texas i hopp om att kunna kurerat sin tuberku-

SVANTE M SWENSON
ur Svenskarne i Texas

los. Sannolikt led också hustrun Jeanette av sjukdomen. Samma år som S anställdes avled Long och året efter gifte sig änkan och S. Därmed kom den stora plantagen i S:s händer och från hösten 1850, efter hustruns död, blev han även formellt dess ägare. Kort därefter gifte han om sig med hustruns nära vän och kusin Susan McCready som blev mor till hans fem barn.

Den fattige S, som så plötsligt blivit välbeställd plantageägare, greps nu av emigrantens typiska längtan efter släktingar och landsmän. Därtill fanns ett behov av annan arbetskraft än slavar. Resurser att leva upp till Amerikabrevens löften hade han. Det som skulle utvecklas till Sveriges märkligaste kedjeemigration – som fick det talande namnet "the Swedish pipeline" – inleddes våren 1844 då morbrodern Swante Palm övertalades att utvandra. Hans ankomst till Texas blev av stor betydelse för S:s karriär. I Palm fick han sin mest lojale medarbetare som trots utpräglad självständighet troget kom att bevaka systersonens affärsintressen.

Som ett led i en begynnande värvnings-

kampanj kan man se S:s första hembesök 1847, då han endast lyckades övertala systemen Anna Kristina. Men följande år anlände den första större emigrantgruppen, tre familjer om sammanlagt 25 personer ledda av S:s morbröder Anders och Gustaf. Alla Anders Palms sex söner fick betydelsefulla uppdrag i S:s tjänst. Samtliga "fortyeighers" bosatte sig nära varandra. Gruppens mest prominenta person var S:s 53-åriga mor Margareta som lämnat sin man kvar på gården i Barkeryd. Hon stannade dock endast två år. Klimatet och sonens slavhållning lär ha blivit henne för motbjudande. "Hennes ögon hade dock skådat hvad hennes hjärta åstundade att se, nämligen sin sons välgång och därmed var hon nöjd" (Svenskarne i Texas, I, s 171). I gengäld byggde S det ståtliga Ingsberg i Nässjö åt modern, en gård som i fortsättningen fungerade som hans fasta punkt vid hembesöken och även blev uppsamlingsställe för ett stort antal utvandrare.

Invandringen till en slavstat innebar att svenskarna måste ta ställning till denna för dem främmande och rentav vedervärdiga institution. Den sociala nedklassning flertalet emigranter brutit upp från gjorde dem kritiska mot det brutala förtryckarsystemet, men det fanns också en handfull svenska slavägare bland det halvtannat hundrade som bodde i Texas vid inbördeskrigets utbrott 1861. Flertalet var bomullsodlare. Det sades t o m att slavar trivdes på svenska gårdar, där de fick rikligt med mat och god behandling. I gengäld var bomullsodlarna i behov av de svartas yrkeskunskaper.

S:s åsikter i slavfrågan låg nära den för Söderns svenskar vanliga: anpassning var nödvändig. Till detta kom det hos honom ständigt närvarande nyttotänkandet – slavsystemet fick gälla tills det ersatts av avlönad arbetskraft, i hans fall helst invandrade smålänningar. När S ärvde bomullsplantagen i Finckley övertog han också ett fyrtio-tal slavar. Han använde sig av slavar också sedan Finckley avvecklats och han hösten 1850 inköpt de landområden intill Coloradofloden som idag ingår i Austins "metropolitan area". Här lät S bygga sitt "stamhemman" Govalle, som blev hans bostad under mer än tio år. Men det var på Govalle som S började ersätta slavsystemet med

fria arbetare, i synnerhet släktingar, forna grannar och andra som kunde lockas över med förskottade respengar som sedan arbetades av, i regel under ett år. Den dittills största emigrantgrupp, ett hundratal personer varav de flesta var i åldrarna 15–30 år, som anlände sommaren 1867 lär till 75 % ha utnyttjat S:s erbjudande. Nästan alla hamnade kring Austin, i Travis och Williamson counties och med farmen Govalle som centrum.

Utläggerna för resekostnader medförde väldiga utgifter som dock gav mångfaldig återbäring i billig arbetskraft och pålitliga bosättare på marker saluförda av S. På detta sätt inledde han organiserad emigrantvärvning i stor skala med den äldre brodern Johan i Långåsa som ombud i hemsocknen och någon av morbröderna Palm som ansvariga i Texas.

S:s intressen främjades av uppmärksamheten kring 1867 års emigrantgrupp – sannolikt den största sedan Erik Janssons dagar – när den i juni under ledning av en av S:s förmän på Forserums järnvägsstation med extratåg anträdde resan till Göteborg. Efter fortsatt färd den vanliga sjörutten via England och vidare med passagerarfartyget City of Liverpool till New York mottog sällskapet av ingen mindre än S som då bodde i Brooklyns svenskområde. Efter ett uppehåll i storstaden vidtog en vidlyftig sjöresa till Galveston, med några dagar i karantän på grund av gula febern, och slutligen vidare med båt och tåg mot Austin. Väl framme konstaterade flertalet att under Texas brännande sommarsol fann de "snart att våra gamla svenska kläder voro för tunga i detta klimat, dock strävade vi modigt framåt och svettades." (Svenskarne i Texas, I, s 158).

Trots resans besvärligheter ansågs detta års gruppemigration lyckad och S:s agenter i hembygden arbetade vidare; under 1870-talet anlände ca 1 000 svenskar till Texas. Systemet byggde på S:s förmåga att expandera i land och näringar. En betydelsefull länk i hans enorma kontaktnät var Texas förste guvernör Sam Houston som tidigare varit republikens president. Houston, vars karriär haft en början som liknade S:s, tipsade sin vän om utvecklingsplanerna vilket ledde till lönande landköp, inte minst

kring det växande Austin, eller investeringar i de väldiga landområden där järnvägsbyggen planerades och där S skaffade sig nästan gratis betesmarker åt framtida kreaturshjordar. Ett exempel på förutseende investeringar var de tolv kvarter S före inbördeskriget köpte i Austins blivande stadskärna förutom 128 000 acres jordbruksland i omgivningarna.

För en mångsidig entreprenör som börjat som handelsbiträde var det självklart att med morbrodern Swante starta en "general store" mitt i Austin. Sortimentet omfattade allt från kläder, specerier, tobak och sprit till spisar, plogar och fönsterglas. Här lär S ha introducerat coltrevolvern i Texas. Inte långt från varuhuset byggde S Avenue Hotel som blev störst i en stad som då hade färre än 1 000 invånare men lovande framtidsutsikter.

Den växande invandrarströmmen från hembygden bestod i hög grad av S:s många släktingar – syskon, kusiner och inte minst morbröderna och deras vittförgrenade "Lättarpsläkt". Redan under 1850-talet greps ett hundratal invånare i Barkeryd, Forserum och närliggande socknar av "Texasfeber" och vid inbördeskrigets utbrott 1861 var minst 150, huvudsakligen smålänningar, skrivna i Texas. Emigrationen avstannade under kriget men tilltog under nödåren vid 1860-talets slut med den stora gruppen 1867 som mest påfallande. Under 1870-talet kom nära 1 000 svenska inflyttare. Texasemigrationen blev härefter, liksom den svenska utvandringen i allmänhet, självgenererande och kom att dubblas under varje årtionde fram till 1900. Med tiden anlände allt färre som kontraktsarbetare, dock reste de fortfarande i hög grad med hjälp av anhörigas förskottade biljetter. Samtidigt underlättades resorna av järnvägsförbindelsen från New York, men tillgången på land hade minskat och priserna ökat. Följden blev att bosättarna spred sig från Govalle mot platser som New Sweden, Manor, Lund, Manda och Kimbro i Travis county och Hutto, Taylor, Georgetown och Round Rock i Williamson county. I dessa trakter bodde nio av tio Texassmålänningar före 1890. Allt fler jordbrukare hade då övergått från bomull till majs och andra grödor och framförallt boskap.

Austin låg i centrum för svenskbygden som expanderade utefter floderna Colorado och Brushy och dalen som efter bröderna Palm och deras ättlingar kallades Palm Valley. Texasemigrationens omfattning är svår att precisera men en uppfattning ges av 1910 års federala census enligt vilken 11 598 svenskfödda och svenskättlingar bodde i staten, varav 3 500 i Travis och 2 500 i Williamson counties. Enligt 1930 års census fanns svenskar i nästan alla statens 254 counties.

S:s förbindelser med Sam Houston stärkte hans sympatier för unionen och Abraham Lincoln i den växande konflikten mellan nord- och sydstaterna. S stödde oförbehållsamt Houston kamp mot Texas utträde ur unionen, men som "slavstat" slöt Texas upp bakom Confederate States of America, utbrytarstaten med Jefferson Davis som president. Houston avsattes som guvernör och i Austin bildades en sk Vigilance Committee för att jaga unionister. Därmed började det bränna under S:s fötter. Hans talang att förekomma och befinna sig steget före kom dock åter till hjälp. I april 1861, några dagar innan inbördeskriget inleddes med kanonaden mot Fort Sumter, bildades Palm Brothers Company av S:s kusiner Carl Gustaf och August Palm som därmed övertog hans ekonomiska intressen. Avtalet gällde sex år, en tid inom vilken kriget borde vara över och Nordstaterna förhoppningsvis segrat. Uppgiften att S samtidigt grävde ned guld värt 40 000 dollar under en spis tycks vara sann. Han satte sedan sig själv och familjen i säkerhet. Under förevändning att han behövde kurera sin reumatism i de heta källorna i Monterrey i Mexiko lyckades S få guvernörens tillstånd till utresa. Ändå sägs familjen ha haft militären hack i häl när gränsen passerades hösten 1863.

Från Mexiko fortsatte S sina affärer, nu inriktade på bomullshandel. Han fick nytta av sitt vidsträckt kontaktnät. Tiden tillät också en resa till hembygden 1864 för att besöka modern. Totalt reste S till Sverige 16 gånger. På återresan stannade han till i Washington DC för ett samtal med president Lincoln.

Inbördeskriget slutade som S hoppats, men han återvände inte till sin hemstat utan sålde Govalle och avvecklade en stor del av

övriga tillgångar. Det skedde inte utan förlust men han kunde fortfarande räknas till de förmögna i Texas. Högkvarteret hade nu flyttats till New Orleans med entreprenören William Perkins som kompanjon. Därmed riktades S:s intressen mot nya områden, som sockerrörsodling – 1880 ägde han fyra plantager som producerade ”the finest sugar in Louisiana”. Inbördeskrigets förluster var snart kompenserade med råge.

Även om flytten till New York 1866 tycktes drastisk var den väl motiverad ur finansiell synpunkt. Affärsintressena hade blivit tillräckligt omfattande för ett kliv upp till den högsta finansvärlden. Finansbolaget Swenson Perkins & Co öppnade nu kontor på Wall Street. Sedan samarbetet med Perkins avbrutits ändrades namnet till S M Swenson & Sons med bankverksamhet i fokus. Bolaget blev en av föregångarna till First National City Bank som sedermera utvecklades till Citibank, idag (2017) en av USA:s största banker. I New York drev S också ett varuhus med varor från Texas, alltifrån djurhudar till nötkött.

Trots titeln bankir administrerade S större boskapsrancher än någonsin och The SMS Ranches (senare Swenson Land and Cattle Company) växte till ett av de största boskapsimperier i USA:s historia. I ”Texas Panhandle” (den nordliga delen av Texas som har formen av ett stekpannehandtag) ägde han t ex fyra rancher om tillsammans 260 000 acres, vilket innebar att de kunde räknas till USA:s största. Boskapen märktes med ägarens initialer, vilket gjorde märket SMS känt över hela landet. Boskapsimperiets kärna, som på S:s tid omfattade över 400 000 acres, var uppdelad på tre enheter som fått namn efter hans tre överlevande barn: Eleonora, Ericsdale och Mount Albin Ranches. De utarrenderades till barnen mot 5 % i ränta; även arvingarna skulle göra rätt för sig. Kring rancherna utvecklades tätorter som Ericksdahl som blev omtalat för sina ”Swedish cowboys”.

Boskapsimperiet torde ha nått sin kulmen när Espuela Ranch på 437 000 acres och med 40 000 ”heads of cattle” och ett stort antal hästar efter en rad orkaner och stor boskapsdöd 1904 inköptes för vrakpriset fem dollar per acre och omdöptes till Spur Ranch. Förvärvet är det kanske bästa

exemplet på att framgångarna fortsatte under S:s söner och efterträdare, Eric Pierson (1855–1945) och Swen Albin (1860–1927). Chef blev Joe Erickson som kommit från Barkeryd 1884 och idén var fortfarande att locka till sig blivande cowboys från Småland och samtidigt stycka upp delar av markerna för försäljning till blivande farmare. Swenson Land and Cattle Company existerar fortfarande (2017) och har sitt högkvarter i Stamford.

För en så homogen bosättning som den svenska runt Austin var det naturligt att sluta upp kring minnet av grundaren. Engagemanget förstärktes av den bondekonservatism som följt med från Småland och som tog sig uttryck i flit, nykterhet, sträng luthersk moraluppfattning och inte minst kyrksamhet med inslag från frikyrkligheten i Jönköpings län. Utgivandet av tvåbandsverket *Svenskarne i Texas i ord och bild 1838–1918* (1919), sammanställt av tidningsmannen Ernest Severin, speglar intresset för svenskkolonins ursprung, likaså hundraårsjubileet 1938 då ca 6 000 Texasmållänningar samlades under ledning av lokalhistorikern och affärsmannen Carl T Widén. Denne var långvarig ordförande i Texassvenskarnas banbrytareförening som höll möten invid ”the Swedish log cabin”, enligt uppgift S:s bostad under hans första tid i området och sedermera flyttad till Zilker Park i Austin. S ligger dock begravd på Woodlawn Cemetery i Bronx, New York.

S:s arkiv (”Sven Magnus Swenson papers”: korrespondens, juridiska dokument, klipp m m) i Briscoe Center for American History, University of Texas at Austin.

Källor o litt: L Atherton, *The Cattle Kings* (1961); L E Scott, *The Swedish Texans* (1990); *Svenskarne i Texas i ord och bild 1838–1918*, 1–2, ed E Severin (1919).

Ulf Beijbom

Svenson, Sven Gudmar, f 29 sept 1919 i Eskilstuna, d 25 feb 1997 i Uppsala, Domk. Föräldrar: folkskoleläraren Gustaf Adolf S och Anna Lovisa Zetterman. Studentex vid Eskilstuna h a l 12 juni 37, inskr vid UU 2 sept 38, fil kand 30 okt 41, fil lic 31 okt 47, VD i